

JOSHUA CASTELLINO

AZ ÓSLAKOS NÉPEK ÉS A MEGBOCSÁTÁS, MEGBÉKÉLÉS CÉLJA A NEMZETKÖZI JOGBAN:

A VISSZAHATÓ HATÁLY TILALMÁNAK KIBONTÁSA*

A modern nemzetközi jog területén a visszaható hatály tilalmának jogelve védi meg a jogi vizsgálódástól a múlt olyan igazságtalanságait, mint a gyarmatosítás. Ez a szabály arra épít, hogy az egyes cselekményeket nem a mai normák, hanem az adott kor standardjai szerint kell megítélni.¹ Ennek elsődleges célja, hogy megakadályozza a visszaható hatályú törvények alapján való üldözést és üldöztetést.² Ugyan dicsérendő ez a szabály, ám gyakran politikai érdekek kiszolgálójaként használják a földhöz való jogok kérdésében, azoknak az őslakos népeknek a leszerelésére, akiktől gyakran jogtalanul szereztek meg a földet.³ A jogtalanság megállapítása, ma, századok távlatából banálisnak tűnhet, ám amíg erőfeszítések történtek a gyarmatosítás felszámolására, addig számos őslakos néptől továbbra is megtagadják, hogy az egyenjogúság gyümölcseit élvezhessék. Így, gyakran a közösségek kárára, tovább élnek azok a megszálló rezsimek, amelyek jogosnak látják az őslakos földek megszerzését.

Ahelyett, hogy a mesterségesen meghúzott határokon belül a függetlenség feltételeit a különböző népekkel tárgyalták volna meg, a dekolonizáció általában a gyarmati határok keretein belül valósult meg⁴ – az etnikai konfliktusok tartósításával.⁵ A nemzetközi jog, mivel kínosan ügyel a rend biztosítására, éberrel őrködik az ezt esetlegesen fenyegető normák felett is. Így, amíg az önrendelkezés klasszikus és romantikus normáit elismeri,⁶ ennek egyenlőségre és felszabadításra vonatkozó érzelmi értékét a meglévő határok keretei közé szorítja. Az államok által kialakított emberi jogi eszközök ezt a megközelítést tükrözik, amikor elismerik az önrendelkezés jogát, ám ezt elkülönítik az őslakosok tulajdonjogaitól. Így, bár engedményeket kívánnak tenni az őslakos népeknek, ezek nem ölelik fel a területhez való jogokat.

Az őslakos népek szemszögéből az önrendelkezés a közösség és a terület kapcsolatának megtestesülését is magában foglalja. Amíg az ENSZ kere-

---

* Ez a cikk a szerző más, korábban megjelent munkáira támaszkodik, beleértve *The 'Right' to Land, International Law & Indigenous Peoples*. In: Castellino, J. & Walsh, N. (szerk.): *International Law and Indigenous Peoples*. (Boston-Leiden, Martinus Nijhoff, 2005) 89-116. p. és *Conceptual Difficulties and the Rights to Indigenous Self-Determination*. In: N. Ghanea & A. Xanthaki (szerk.): *Minorities, Peoples and Self-Determination*. (Hága, Brill, 2005) 55-74. p.

tében és számos állam jogrendjében általában üdvözlik az őslakos népek szabadságának növekedését, ez sok esetben hasonló marad a gyarmati uralom alatt élt népek teljes felszabadításának folyamatához. Egy teljesen elfogadható megoldás érdekében a mélyen meglévő önrendelkezési igényeket kell feltárni.

Egyértelműen azért kell ezt a kérdést napirendre tűzni, mert a területen letelepedett népek is önrendelkezési igényeket fogalmaznak meg. Az Állam gyakran a telepések érdekében tevékenykedik, és maga az Állam az, amely lakói nevében az emberi jogi szabályozást is alakítja. Az őslakosok önrendelkezési jogáról szóló vita így egy „nulla összegű játszma”, amelyben a végső győztes díja maga a terület. Az államok tudatában vannak annak, hogy a kérdés felvetése a meglévő *status quo*-t fenyegeti; ugyanakkor a kérdés napirendre tűzésének kudarca az őslakos népek számára folyamatos igazságtalanságot és jogtalanságot jelent.

Ez a vita fontos nemzetközi vitákat gerjesztett,⁷ míg a nemzeti esetjogok azt sugallják, hogy az utóbbi megoldás a hatékonyabb útja az őslakos jogok biztosításának.⁸ Ez a tanulmány abból indul ki, hogy szükség van az őslakos közösségek és az államok közötti közeledésre. Ezért ennek a célnak megfelelően igyekszik megvilágítani a nemzetközi jog olyan vitatott kérdéseit, amelyek megtagadják az őslakos népek tényleges önrendelkezését, ugyanakkor felvázolja a társadalom és őslakos népei közötti kiengesztelődés és megbocsátás perspektíváját.

A területszerzés a nemzetközi jogban

A nemzetközi jogrend lényegét adó szuverén állam⁹ területi alapú.¹⁰ Ez a szuverén államiság legitimálja a nemzetközi jogi és emberi jogi standardok kodifikációjában való részvételt is.¹¹ Az őslakos népek mint „nemzetek”, egyenlőségük elismerése érdekében ragaszkodnak ehhez az elvhez, de azért is, hogy így, ezen keresztül részt vehessenek az őket érintő jogalkotó rendszerben. Mindazonáltal a területhez kapcsolódó viták és ennek következményei megakadályozzák ezt, aminek az eredménye az, hogy az őslakos népek önrendelkezési jogát megtagadják, és így az ilyen folyamatokból ki vannak zárva.¹²

A terület nemzetközi jogi szabályozását irányító doktrínák között találjuk az *uti possidetis* elvét és az azt kísérő, régebbi *terra nullius* fogalmát. A római jogból kölcsönzött fogalmak¹³ a nemzetközi jog történetében olyan megalapozott doktrínává váltak, amelyek a mai napig meghatározzák a területre vonatkozó nemzetközi jogot.¹⁴ Ezek a doktrínák, alakuló környezetüknek megfelelően, folyamatosan fejlődtek, és ma már alig hasonlítanak eredeti megjelenésükre.¹⁵ Amíg a *terra nullius* fogalmának napjainkban már nincs közvet-

len jelentősége;¹⁶ addig az *uti possidetis* elvére Jugoszlávia szétesésével összefüggésben is hivatkoztak.¹⁷

Eredetileg az „üres”, gyarmatosításra alkalmas területek jelzésére használt *terra nullius* státuszt olyan területekre értették, amelyet „társadalmilag vagy politikailag nem szervezett” népek laktak.¹⁸ Ez – a római jogi fogalomhoz képest – radikális jelentésbeli változás azzal járt, hogy a területnek nem kellett üresnek lennie ahhoz, hogy gyarmatosításra alkalmassá váljék: ami nyilvánvalóan az őslakos népek számára különösen hátrányos következményekkel járt. Egy terület megszerzését követően a határokat a vetélkedő gyarmatosítók és más telepések tulajdonainak elhatárolására hozták létre. A dekolonizáció folyamatában az államiság alapjaiként ismerték el ezeket a határokat, ami az *uti possidetis* doktrínájának érvényesülését jelentette azért, hogy a létrehozott területi egységek befagyasztásával tartsák fenn a rendet.¹⁹

Eme doktrínák nemzetközi jogi kikristályosodása a latin-amerikai kreolok emancipációjával összefüggésben merült fel,²⁰ az őslakos népek bevonásában azonban kudarcot vallott.²¹ A megújult európai hódítás fenyegetésével²² szembesülő kreolok a „saját” földjeikhez²³ kapcsolódó érdekeik mentén, egymás közötti területi vitáik befagyasztásával regionális védelmi paktumokat kötöttek.²⁴ Kijelentették, hogy semmilyen terület nem minősülhet *terra nullius*nak a kontinensen, azaz a kontinens minden területét elfoglalták, így azt nem lehet meghódítani.²⁵

Ez megakadályozta az európaiak behatolását a területre és egy fontos nemzetközi jogi alapelvet szilárdított meg: egy területet csak akkor lehet megszerzeni, ha az uratlan, nincs elfoglalva.²⁶ Mindennek dacára, alig fél évszázaddal később a kereszténységre, a civilizáció és a kereskedelem szabadságára hivatkozva megkezdődött az ázsiai és afrikai területek gyarmatosítása, amelyek azonban nyilvánvalóan nem voltak *terra nullius*nak tekinthetők.²⁷ Így a *terra nullius* elvét felülírta az a meglátás, hogy bár ezeken a területeken élhetnek népek, őket nem lehet társadalmilag vagy politikailag szervezett egységekként „elismerni”.²⁸ Ez, valamint a versengő gyarmattartó hatalmak közötti területi viszályok hatékonyan hozzájárultak ahhoz, hogy a *terra nullius* fogalmának értelmezéséhez hozzátapadjon ez az árnyalatnyi különbség, így az őslakos területek az annektálási szándékokkal szemben különösen sérülékennyé váltak.

E doktrína őslakos népekre gyakorolt hatásait számos fórumon megvitaták már.²⁹ Maga a doktrína nem volt problematikus: egy üres területre vagy elbirtoklással³⁰ vagy más jogcímszerzéssel lehet igényt bejelenteni.³¹ Tekintetbe véve az emberiség történelmét jellemző nagyléptékű migrációt, még a tulajdonosok megfosztásával járó szerzés is ésszerűnek látszhat.

A doktrína romlása a szelektív értelmezésben rejlik: a rómaiak alatt a nem római fennhatóság alá tartozó területek *terra nullius*ként való értelmezésében, és a 19. században a „civilizálatlan” törzsek által lakott területek *terra*

*nullius*nak tekintésében.³² Ez vezetett az afrikai területekért versengő imperialista hatalmak nyers erőszakához,³³ és ez érhető tetten abban a mohóságban, amivel az őslakos népek területeit birtokolják, amelynek elágazásai ma is lényegi kérdések az őslakosok érdekeinek védelmét szolgáló modern jogi rezsim kialakításában.³⁴

A kreolok ugyanakkor elindították az államépítés folyamatát,³⁵ az *uti possidetis* elvének kifejtésével³⁶ arra a megállapodásra jutottak, hogy „az új államok azokkal a határokkal válnak függetlenné, amelyek a gyarmati uralom alatt álló területen vagy területeken a közigazgatási határokat képezték”.³⁷ Ez rövid távon biztosította a rendet³⁸ és biztosította az érdekeltek meglévő jogait.³⁹ Bár az államok továbbra is megfogalmaztak egymással szemben területi igényeket, ezeket is mind az örökölt határok szent sérthetlenségébe vetett hittel igazolták.⁴⁰

A *ius civile*, a római civiljog szerint az *uti possidetis ita possidetis* eszközt a praetor annak érdekében alkalmazhatta, hogy megakadályozza „két személy között egy ingatlan meglévő birtokállapotának zavarát”⁴¹ és így fenntartsa a rendet.⁴² Ez fordításban azt jelenti, hogy „úgy birtokoljatok, ahogy eddig is tettétek”, így a védelem az ingatlantulajdon, így a föld, adott helyzetben meglévő *status quo*-ját illette meg, tekintet nélkül az ügy érdemi részére. Mindazonáltal a birtoklást a másik féltől *nec vi, nec clam, nec precario*, azaz hibátlanul, erőszak, alattomos fondorlat vagy szívesség nélkül kellett megszerezni.⁴³ A rend hangsúlyozása eszményi eszközzé tette az *uti possidetis* doktrínáját az ellenségeskedések utáni *de facto* helyzetek megerősítésére, amely azzal járt, hogy nagy jelentősége lett egy „kritikus időpontnak”,⁴⁴ amelytől a terület sorsát világosnak tekintették.⁴⁵

A nemzetközi területi vitákban a doktrína azt kívánja meg, hogy az aktuális foglalónak *de facto* birtokában legyen a vitatott terület. Így az elfoglaló gyakorolja a szuverenitást, látszólag azzal utasítva el a területért folyamodó igényét, hogy az a béke megzavarására tör. Ez nyilvánvalóan elszakad a római jogtól, hiszen abban a jogrendben az ilyen diktátum nem a folyamodó igényét utasította el, hanem az ügy érdemi vizsgálatáig zárta csak le a vitát. Amíg az eredeti doktrína a kérelmező igényének megvizsgálásáig csak felfüggesztette a birtoklási kérdést,⁴⁶ addig ez az elem a nemzetközi jogi értelmezésből eltűnt.

Amennyiben e két doktrína hatékonyan működött volna, az őslakos földjogok is megfelelő védelemben részesülnének. A terület meglévő lakosainak biztosított *de facto* birtoklás joga megelőzhetné volna az annexiót, leértékelve a jogcím-keletkeztető tulajdon értékét.⁴⁷ Mégis a mélyen ülő rasszizmus, amely az őslakos népeket „elmaradottnak” és „civilizálandónak” tekintette,⁴⁸ olyan jogértelmezést hozott létre, amely a politikai érdekeknek megfelelt.⁴⁹ A gyarmatosítási projekt rasszizmusa illegitim jogcímenek mesterségesen teremtett tulajdonra és jogra alapozva kirabolta a terület lakosait.

Amíg a visszaható hatály tilalmának jogi fogalomként komoly érdemei vannak,⁵⁰ ennek előítéletes értelmezése nem akadályozhatja meg a sérelmek orvoslását.⁵¹ Az a tény, hogy ennek a hódításnak széles körben vannak áldozatai, megerősíti, hogy szükség van a helyzet megvilágítására és arra, hogy megakadályozza egy olyan jogrendszer múltbéli manipulációinak vak elfogadását, amelyet az imperialista államok hoztak létre, irányítottak és erőszakoltak rá a világ többi részére. Az őslakos népek, mint bizonyos területrészek emberemlékezet óta eredeti lakói, gyakran nem határolták el az egyes földterületeket egymástól. Ez az életmód élesen szemben állt az európai terjeszkedéssel ezeken a területeken.

Mivel az őslakos földekre területi kizsákmányolás alapján formáltak igényt, a megbocsátás és megbékélés mechanizmusának ideális kiindulópontja ezeknek a földeknek a visszaadása lenne. Az emberi jogi dokumentumokban foglalt erre vonatkozó modern normák kimondják, hogy nem lehet földjüktől megfosztani a népeket, ám ha erre mégis sor kerül, ez csak rendkívüli körülmények esetén és megfelelő kártérítés mellett történhet. Mindazonáltal számos kérdés marad nyitva: milyen mértékig szükséges és kívánatos a jogban a visszaható hatály tilalmának fenntartása az emberi jogi standardokkal szemben? Amennyiben ennek érvényessége fennáll, milyen korlátozásai lehetnek az alkalmazása során? Valamint legvégül, milyen mértékig sérti a jog időhöz kötöttségének szabálya a megbocsátás és megbékélés folyamatát?

Az önrendelkezés és az őslakos népek

Az őslakos népek önrendelkezési jogáról szóló vita továbbra sem kielégítő.⁵² E jogot,⁵³ változatos értelmezései és sokféle jelentései, amelyek érzelmi tartalmával és az általa táplált reményekkel párosulnak, igencsak nehezen emészthetővé teszik.

Az ENSZ őslakos népekről szóló nyilatkozat-tervezetének kidolgozása során⁵⁴ az őslakosok képviselői az önrendelkezéssel kapcsolatban egy nyilatkozatot fogalmaztak meg, amely kimondta, hogy az önrendelkezés „...a nyilatkozat szíve és lelke”.⁵⁵ A szöveg nyersen kijelenti: „...semmilyen olyan megfogalmazáshoz nem adjuk beleegyezésünket, amely korlátozza vagy megnyirbálja az önrendelkezéshez való jogot.”⁵⁶ Nagymértékű ellenállás mutatkozott az államok részéről is, amelyek nem hajlandóak az önrendelkezésnek központi szerepet adni, mert félnek attól, hogy az akár az állam szét-töredezéséhez is vezethet.⁵⁷ Gyakran úgy tűnik, az államok és az őslakos népek egy „nulla összegű játszmában” rekedtek meg, amelyben nem lehet senki igazi győztes.

Az önrendelkezés elve hosszú ideig egy „fogalmi mocsárba”⁵⁸ ragadt, részben elméleti következetlenségei miatt,⁵⁹ részben más elvekkel – mint a

területi integritás⁶⁰ és a határok sérthetlenségének elvével⁶¹ – való konfliktusa, valamint következtelen gyakorlati alkalmazása miatt.⁶² Három elemet érdemes kiszűrni ebből a fogalmi mocsárból:

1. Ezt a jogot, amelyet kezdetben az amerikai és francia forradalmak fogalmaztak meg, akkor úgy tekintették, mint ami egy adott entitáson belül a demokratikus hozzájárulást biztosítja.⁶³
2. Az ENSZ-korszakban újra feltűnt, a dekolonizáció választási lehetőségeként,⁶⁴ három opció formájában: a) elszakadás; b) egy létező államhoz való társulás; c) integrálódás egy létező államban.⁶⁵
3. A politikai elv jogi normává alakítását az 1966-os emberi jogi egyezségek-mányok⁶⁶ tették teljessé, amikor első emberi jogként fogalmazták meg; bár a „gyarmati viszonyokon”⁶⁷ kívül ez a jog a létező határokon belüli „belső önrendelkezésésként” lett gyakorolható.

Az őslakos népek, a „népek” és a „nemzetek” fogalmának érzelmi tartalma miatt,⁶⁸ vonakodnak attól, hogy teljesen feladják az államiság modelljét, beleértve a lehetséges függetlenséget is. Az államok kudarcát, hogy az őslakos jogok eltírása miatt büntudatuk legyen, súlyosbítja az, hogy hitelesítik az eredeti lakosoktól elfoglalt tulajdon elhatárolását.

Az egyik kompromisszum megakadt az 1993-as nyilatkozat-tervezetben, amely az autonómiát mint az önrendelkezés egy formáját foglalta magában.⁶⁹ Mindazonáltal, bár jelentős szabadságokat foglal magában, ez nem célozza meg a földhöz való jogokat,⁷⁰ és így nem egyezik ki a „külső önrendelkezésre”⁷¹ vonatkozó igényekkel. Ez összhangban van az Emberi Jogi Bizottság⁷² és a Faji Megkülönböztetés Megszüntetéséért Bizottság⁷³ két általános kommentárjával is.

Így az önrendelkezés eredeti romantikus, az elnyomott népek⁷⁴ emancipációjáról szóló látomása, az emberi jogok jogában alárendelődik az államon belüli, kölcsönösen kedvező kapcsolat keretében fejlődő jogok folyamatának.⁷⁵ Egyes államok az őslakos népekkel való kapcsolatukban hajlandónak mutatkoztak olyan vezéreket elfogadni, amelyek ennek köntösében az önrendelkezés elemeit is magukban foglalják.⁷⁶

Így a szuverenitás folyamatos és történelmi elnyomása és az őslakos földek elfoglalása nem kerülnek napirendre.⁷⁷ Az őslakosok önrendelkezési igényei arra az előfeltevésre épülnek, hogy az ő kvázi gyarmati státuszuk azt sugallja, hogy e jogot éppúgy elérhetővé kell tenni számukra, mint régen a gyarmatosítással összefüggésben.⁷⁸ Mivel ettől család módra fosztották meg őket,⁷⁹ úgy tűnik, hogy minden, ennek a kiegyensúlyozatlanságnak a helyrebillentését célzó kísérletnek egy kvázi-dekolonizációs folyamathoz hasonlónak kellene lennie.

Ehelyett az emberi jogok joga az őslakos népek önrendelkezését az úgynevezett létfenntartási jogok összefüggésében kezdte előnyben részesíteni.⁸⁰

Amíg komoly fejlődés eredménye az Emberi Jogi Bizottság tevékenysége a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának⁸¹ 1. cikke értelmezésében, az a döntés konzervatív marad, hogy az őslakos népek a 2. és nem az 1. bekezdés értelmében élhetnek az önrendelkezéssel.⁸² Az Egyezségokmány szövegezési munkálatai, a *travaux préparatoires* során világossá vált, hogy az önrendelkezést a gyarmati népekkel kapcsolatban fogalmazták meg: amennyiben az őslakos népeket gyarmati népeknek tekintenék, akkor összeegyeztethetetlen volna, hogy az 1. cikk 1. bekezdés szerinti „népek” fogalma olyan radikálisan különbözzön az 1. cikk 2. bekezdésétől.

Az önrendelkezési jog elméleti gyengesége ellenére máig ez marad a kedveltebb út, amelyen keresztül az őslakos területi igényeket megfogalmazzák. E stratégiának és ezen jogok gyakorlatba ültethetőségének összeütközése az akadály annak a politikai nüansznak a kifejezése előtt, hogy az őslakos népeknek joguk van önrendelkezésre.⁸³ Mindazonáltal, ahogy azt Nunavut példája is mutatta, lehet más eszköz is az önrendelkezési igény kifejezésére.⁸⁴

Következtetések

Az őslakos jogok megsértésével szemben számos esetben sikerrel emeltek szót a nemzetközi emberi jogok joga keretében, különösen az Emberi Jogi Bizottság előtt.⁸⁵ Az Emberi Jogi Bizottság olvasata az önrendelkezési jogról,⁸⁶ ahogy azt fentebb kiemeltük, egy apró, de jó irányba tett lépés.⁸⁷ Túllép ugyanis olyan korábbi ellenvetéseken, mint, hogy a) itt a politikai doktrína kivétele érvényesül;⁸⁸ b) ez egy kollektív jog, amelyre egyéni panaszban nem lehet hivatkozni; c) a tényleges jogokat az egyezségokmány második része tartalmazza és az 1. cikk pusztán preambulum jellegű volna.⁸⁹ Előremutatóbb megközelítés született az őslakos életvitel és a létfenntartáshoz való jog értelmezésében⁹⁰ az úgynevezett finn ügyekben.⁹¹

Nehéz megérteni, miként lehet az őslakos népek kollektív területi jogait teljes mértékben helyreállítani. Amíg az őslakos-szuverenitás újraéledése vonzó lehet, mivel ez magában hordozza a reményt, hogy az ennek megtagadásából eredő jogsértések és következmények visszafordíthatóak, addig az államok ebben nem engednek. Bár az őslakos népek továbbra is elkötelezettek az autonóm hatalom újjáélesztése mellett, mostanra meglehet az akarat arra, hogy alternatív módokat is fontolóra vegyenek ennek a gordiusi csomónak a megoldásához.⁹²

A modern emberi jogok joga világos korlátozásokat tartalmaz az állammal szemben az őslakos földek kisajátításában. Mindazonáltal ezeket nem lehet visszamenőleges hatállyal alkalmazni, ezt a visszaható hatály tilalmának szabálya tiltja. Azonban a felek között a globális politikai folyamatok részeként megindult párbeszéd magát a szabályt is kikezdi. Ezek a folyamatok,

akár a tömeges rossz bánásmóddal szembeni pénzügyi jóvátétel,⁹³ akár az ilyen bánásmód⁹⁴ kivizsgálása útján elért megbékélés, egyaránt halvány reményt csillantanak meg az őslakos igények számára is.

Vitathatatlan, hogy a földhöz való őslakos jogok kibontásához a kulcs elsődlegesen és leginkább annak hivatalos elismerése, hogy a földfoglalás és az őslakos-szuverenitás leigázása, annak megtörténte az akkori szokásjogot sértette (a második világháború utáni háborús bűnökkel foglalkozó bíróság érvelésével analóg módon). Így ezek a cselekmények akkor is jogellenesek voltak, amikor elkövették őket, még ha az egyetemes nemzetközi standardok nem is születtek meg még akkor. Ez a folyamat az önrendelkezés újraéledésével párhuzamosan, széleskörű társadalmi vitákban és tárgyalásokon keresztül, talán az egyetlen út, amelyen ezek a kérdések a retorikai térből az őslakos jogok megvalósítása felé elmozdulhatnak. E folyamat fontosságát nem szabad alábecsülni, hisz látható, hogy az őslakos igények lendületesen nőnek.

Ami a nemzetközi jog célját illeti, azt, hogy a megbocsátás és a megbékélés folyamatának alapja legyen, itt néhány kiemelkedő pontot alá kell húzni. Először is, amíg a visszaható hatály tilalma hasznos és fontos szerepet játszik abban, hogy megakadályozza, hogy a jogot a politikai bosszú fegyvereként használják, a mai, létezőnek tartott standardokat alapos vizsgálatnak kell alávetni. Másodszor, a múltbeli jogtalanságok vizsgálata semmiképpen nem vezethet oda, hogy utat nyisson a bosszú előtt. Harmadszor, függetlenül attól, hogy lesznek-e jogilag kötelező költségei vagy sem, a megbocsátás és megbékélés előfeltételeinek megteremtésében életbevágó lépés a bűnösség elismerése. Negyedszer, az állami fél és az őslakos közösségek közötti párbeszédben a földek visszaadását végig elérhető lehetőségként kell figyelembe venni.

Ahhoz, hogy ilyen merész lépésekre sor kerüljön, az őslakos népeknek kompromisszumot kell kötniük, hiszen a nemzetközi jog a jelenlegi betelepülteknek is jogokat ad. Amennyiben az eredeti jogsértéseket újabb jogsértésekkel tennék jóvá, akkor nem sikerülne a konfliktus mélyben rejlő alapját feloldani, hanem ez csak új áldozatokat teremtene.

A megbocsátást és megbékélést célzó csomagot párbeszédben és befogadóan kell megtervezni, úgy, hogy a végeredményt a törvényhozás is támogassa. Tehát a jognak inkább szentesítő és nem közvetítő szerepet kell játszania. A belföldi bíróságoknak a folyamat egészében kulcsfontosságú szerepük van: az államokon belül hatékony jogorvoslatot biztosíthatnak az őslakos jogok előmozdításának harcában. A nemzetközi emberi jogok nem tehetnek többet annál, hogy standardokat állítsanak fel: ezeknek a végrehajtása és ellenőrzése jóval nagyobb figyelmet követel meg, amelynek felelőssége a belföldi bíróságokat és a civil társadalmat is terheli.

Fordította: Vizi Balázs

Jegyzetek

- ¹ A doktrínáról általánosságban L. Elias, T. O.: The Doctrine of Intertemporal Law. *American Journal of International Law* 74 (2)/1980, 285–307. p.
- ² L. az Amerikai Emberi Jogi Egyezmény 27. cikkét, OAS Treaty Series No. 36, 1144 U.N.T.S. 123. 1978. július 18-án lépett hatályba.
- ³ L. általánosságban Wiessner, S.: Rights and Status of Indigenous Peoples: A Global Comparative and International Legal Analysis. *Harvard Human Rights Law Journal* 12/1999, 57–128. p. illetve: Chapman, M.: Indigenous Peoples and International Human Rights: Towards a Guarantee for the Territorial Connection. *The Anglo-American Law Review* 26/1997, 357–396. p.
- ⁴ Vannak figyelemre méltó kivételek, beleértve Ghánát vagy az indiai szubkontinens felosztását. Az ENSZ dekolonizációs politikájáról L. még Sureda, Rigo: *The Evolution of the Principle of Self-determination: A Study of UN Practice* (Sijhoff, 1973).
- ⁵ Különösen a „posztmodern” törzsiség erejének fényében, amely az államok etnikai homogenizálására törekszik. L. Franck, T.M. Post-modern Tribalism and the Right to Secession. In: Brölmann, C. – Lefeber, R. – Zieck, M. (szerk.): *Peoples & Minorities in International Law*. (Dordrecht, M. Nijhoff, 1993) 3. p.
- ⁶ L. Koskenniemi, M.: National Self-determination Today: Problems of Legal Theory & Practice. *International and Comparative Law Quarterly* 43/1994, 241–269. p.
- ⁷ Például az őslakos népek jogairól szóló nyilatkozat, amelyet az ENSZ Közgyűlés 2007. december 13-án fogadott el, igen körülményes utat választott az önrendelkezés tartalmának kibontásához. (A Nyilatkozat magyar fordítását ebben a számban a *Lelet* rovatban közöljük – a szerk.) L. még UN Doc. E/CN.4/1995/2; E/CN.4/Sub.2/1994/56, 28 October 1994 at pp. 105–115; újra kiadva *International Law Materials* 34/1995, 541 p. és elérhető online: <www.unhchr.ch> (letöltve 2009. 08. 28.). L. Wiessner, S.: The 2000 Revision of the United Nations Draft Principles and Guidelines on the Protection of the Heritage of Indigenous People. *St. Thomas Law Review* 13/2000, 383. p. Általánosságban Thornberry, P.: *Indigenous Peoples & Human Rights*. (Manchester, Juris Publishing, 2002) 370–396. p. L. még Thornberry, P. *uo.*, 397–404. p. A Világbank őslakos népeket érintő standardjainak fejlődésére L. MacKay, F.: Universal Rights or Universe Onto Itself? Indigenous Peoples’ Human Rights and the World Bank’s draft Operational Policy. *American University International Law Review* 4.10’/2002 17, 527. p.; L. A független államokban élő őslakos és törzsi népekről szóló 169. sz. egyezmény, 169 ILO 1989, különösen a 13–17. cikkeket. [Az egyezmény magyar szövege megtalálható itt: Majtényi B. – Vizi B. (szerk.): *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai*. (Budapest, Gondolat, 2003) 79–91. p. – a ford.]
- ⁸ A különböző őslakos népek belföldi küzdelmeihez L. Castellino, J. – Walsh, N. (szerk.): *International Law & Indigenous Peoples* (Leiden/Boston, Martinus Nijhoff, 2005). Regionális szinten, különösen az Amerikák-közi rendszerben elért sikerekről L. Anaya, S.J.: Protection of Indigenous Peoples’ Rights over Lands and Natural Resources under the Inter-American Human Rights System. *Harvard Human Rights Journal* 14/2001, 33.

- ⁹ L. Az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló montevideói egyezségokmány (1934) 1. cikkét. A szöveg elérhető itt: <www.yale.edu/lawweb/avalon/avalon.htm> (letöltve: 2009. 08. 28.). Lásd még Fenwick, C.G.: The Inter-American Conference for the Maintenance of Peace. *American Journal of International Law* 31/1937, 201. p.
- ¹⁰ L. Castellino, J.: Territorial Integrity and the „Right” to Self-Determination: An Examination of the Conceptual Tools. *Brooklyn Journal of International Law* 33(2)/2008, 503–568. p. A szuverenitás fogalmáról bővebb irodalom: Grovogui, S.: *Sovereigns, Quasi Sovereigns and Africans: Race and Self-determination in International Law*. (Minneapolis, Minnesota Press, 1996)
- ¹¹ Az államisághoz kapcsolódó nemzetközi jogi kérdésekről általánosságban L. pl.: Crawford, J.: *The Creation of States in International Law* (Cambridge, CUP, 1979); Jennings, R.Y.: *The Acquisition of Territory in International Law*. (Manchester, Manchester University Press, 1963); Shaw, M.N.: *Title to Territory in Africa* (Oxford, Clarendon, 1986); Okafor, O.C.: *Re-defining Legitimate Statehood: International Law & State Fragmentation in Africa*. (The Hague, M. Nijhoff, 2000); és Anghie, A.: Finding the Peripheries: Sovereignty and Colonialism in Nineteenth Century International law. *Harvard Journal of International Law* 40/1999, 1. p.
- ¹² Az önrendelkezés témájáról általánosságban L. Cassese, A.: *Self-determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. (Cambridge, CUP, 1995); valamint Hannum, H.: *Autonomy, Sovereignty & Self-determination: The Accommodation of Conflicting Rights*. (Philadelphia, University of Pennsylvania, 1980)
- ¹³ Jolowicz, H. F. & Nicolas, B.: *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. (Cambridge, CUP, 1972)
- ¹⁴ Az *uti possidetis* doktrína közelmúltbeli kinyilatkoztatására a Badinter-bizottsággal összefüggésben: Pellet, A.: The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-determination of Peoples. *European Journal of International Law* 3(1)/1998; Radan, P.: Post-Succession International Orders: A Critical Analysis of the Workings of the Badinter Commission. *Melbourne University Law Review* 24/2000, 50. p.
- ¹⁵ L. Castellino, J. – Allen, S.: *Title to Territory in International Law: A Temporal Analysis*. (Dartmouth, Ashgate Publishers, 2003)
- ¹⁶ Leszámítva az Antarktisz és a világűr tulajdonjogának kérdését. L. Jessup, P.C. – Taubenfeld, H.J.: Outer Space, Antarctica, and the United Nations. *International Organization* 13 (3)/1959, 363. p.; Toma, P.A.: Soviet Attitude Towards the Acquisition of Territorial Sovereignty in the Antarctic. *American Journal of International Law* 50 (3)/1956, 611. p.; és Kratochwil, F.: Of Systems, Boundaries, and Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System. *World Politics* 39 (1)/1986, 27. p.
- ¹⁷ Jugoszláviával összefüggésben Ragazzi, M.: Conference on Yugoslavia Arbitration Commission: Introductory Note. *International Law Materials* 31/1992, 1488. p.; Stojanovic, S.: The Destruction of Yugoslavia. *Fordham Journal of International Law* 19/1996, 337. p.; és Weller, M.: The International Response to the Dissolution of the Federal Republic of Socialist Yugoslavia. *American Journal of International Law* 86/1992,

569. p.; valamint Craven, M.: The European Community Arbitration Commission on Yugoslavia. *British Yearbook of International Law* 66/1995, 333. p.
- ¹⁸ Nyugat-Szahara esete, *ICJ Reports* 1975, 39. p., 81. paragrafus.
- ¹⁹ Bartos, T.: *Uti Possidetis: Quo Vadis?* *Australian Yearbook of International Law* 18/1997, 37. p.
- ²⁰ Alvarez, A.: Latin America and International Law. *American Journal of International Law* 3(2)/1909, 269–353. p.
- ²¹ L. *Yanoamani Indian Case*, Case 7615 IACHR 24, OEA/Ser.L/V/11.66, doc. 10 Rev.1 (1985). Ezt és más az amerikai indiánokra vonatkozó eseteket, L. Davis, S.H.: *Land Rights and Indigenous Peoples: The Role of the Inter-American Commission on Human Rights* 1988.
- ²² L. Alvarez: *i.m.*
- ²³ Általában Amerika spanyol hódításairól L. Pastor, B.B.: *The Armature of Conquest: Spanish Accounts of the Discovery of America 1492–1589*. (Stanford, Stanford University Press, 1992); illetve Picon-Salas, M.: *A Cultural History of Spanish America from Conquest to Independence*. (Berkeley, California University Press, 1962)
- ²⁴ Számos latin-amerikai ország alkotmányában megtalálható ez. L. például El Salvador 1981-es alkotmányát, amelyre a Nemzetközi Bíróság hivatkozott egy ítéletében. *El Salvador/Honduras Case (Nicaragua Intervening)*, *ICJ Reports* 1992, 357. p.
- ²⁵ Ez a megállapítás része a Monroe-doktrínának is. L. általánosságban erről Hughes, C.E.: *Observations on the Monroe Doctrine*. *American Journal of International Law* 17(4)/1923, 611. p.
- ²⁶ Jennings, R. – Watts, A.: *Oppenheim's International Law*. 9. kiadás, I. köt. 2–4. rész (London, Longman, 1992) 661–716. p.
- ²⁷ L. erről Alexandrowicz, C.H.: *The European-African Confrontation*. (A.W. Sijthoff, Leiden, 1973)
- ²⁸ Például Nyugat-Szahara esetében a bíróság arra hivatkozva találta úgy, hogy a terület nem volt *terra nullius*-nak tekinthető a spanyol hódítás idején, hogy a térségben élő nomád törzsek társadalmilag és politikailag szervezett formában éltek törzsfőik vezetése alatt. L. *ICJ Reports* 1975, 39. p., 81. paragrafus
- ²⁹ *Mabo v. Queensland*, 107 A.L.R. 1992; Legg, M.: *Indigenous Australians & International Law: Racial Discrimination, Genocide and Reparations*. *Berkeley Journal of International Law* 20/2002, 387. p.; Meyers, G.D. & Mugambwa, J.: *The Mabo Decision: Australian Aboriginal Land Rights in Transition*. *Environmental Law* 23/1993, 1203. p. A jogesetet taglalja még *Essays on the Mabo Decision* (1993); Simpson, G.: *Mabo, International Law, Terra Nullius and the Stories of Settlement: An Unresolved Jurisprudence*. *Melbourne University Law Review* 19/1993, 195. p. és Cassidy, J.: *Observations on Mabo v. Queensland*. *Deakin Law Review* 1/1994, 37. p. Brennan érvelése meghatározó volt ebben az esetben ahhoz, hogy egy 200 éves precedenst megváltoztassanak.
- ³⁰ A doktrínáról az angol jogban L. Ames, J.B.: *Lectures on Legal History*. (Cambridge, MA, Harvard University Press, 1913); Pollock, F. – Maitland, F.W.: *History of English Law* Vol. 2 (Cambridge, CUP, 1898) 29–80. p.; Ballantine, H.: *Title by Adverse Possession*. *Harvard Law Review* 32/1918–19, 135. p.

- ³¹ A földtulajdonjogról és a kapcsolódó elméletekről L. Tee, L. (szerk.): *Land Law: Issues, Debates, Policy* (2002)
- ³² L. Ammoun elnökhelyettes különvéleményét, *ICJ Reports* 1975, 98. p.; Pleadings, CR.75/19, 2–23. p.
- ³³ Gann, L.H. – Duignan, P. (szerk.): *Colonialism in Africa 1870-1960*, Vol. 1. (Cambridge, CUP, 1969); Flint, J.E.: Chartered Companies and the Transition from Informal Sway to Colonial Rule in Africa. In: Forster, S. – Mommsen, W.J. – Robinson, R. (szerk.): *Bismarck, Europe, and Africa*. (Oxford, OUP, 1988); és különösen Hargreaves, J.D.: The Making of the Boundaries: Focus on West Africa. In: Asiwaju, A.I. (szerk.): *Partitioned Africans*. (London, Hurst & Co., 1985) 19–27. p.
- ³⁴ Anaya, S.J. – Williams Jr., R.A.: The Protection of Indigenous Peoples' Rights over Lands and Natural Resources Under the Inter-American Human Rights System. *Harvard Human Rights Journal* 14/2001, 33. p.
- ³⁵ Az államépítés fogalmáról L. Deutsch, K. – Foltz, W.: *Nation Building*. (New York, Atherton Press, 1963)
- ³⁶ Shaw, M.N.: The Heritage of States: The Principle of *Uti Possidetis Juris* Today. *British Yearbook of International Law* 67/1996, 78. p.; L. általánosságban Ratner, S.: Drawing a Better Line: *Uti Possidetis* and the Borders of New States. *American Journal of International Law* 90/1996, 590. p.; valamint Kaikobad, K.H.: Some Observations on the Doctrine of Continuity and Finality of Boundaries. *British Yearbook of International Law* 49/1983, 119. p.
- ³⁷ Shaw *uo.* 97. p.
- ³⁸ A „rend” központi szerepét a nemzetközi jog elterjedésében nem lehet alábecsülni. Amíg Hugo Grotius nem írt az *uti possidetis* elvéről *De Pacis Juris Bella* c. munkájában, világos, hogy a „rendet” életbevágóan fontosnak tekintette a nemzetközi jog összefüggésében. Általában Grotius hatásáról a nemzetközi kapcsolatokban L. Bull, H. – Kingsbury, B. – Roberts, A. (szerk.): *Hugo Grotius and International Relations*. (Oxford, OUP, 1990)
- ³⁹ A „rend”, ahogy azt Hedley Bull megfogalmazta, az élet olyan elrendezése, amely meghatározott célokat és értékeket helyez előtérbe. A rend fogalmához elvezető három lényeges dolog, amit felsorol: biztonság az erőszakkal szemben, az ígéretek betartásának biztosítása és a dolgok stabil birtoklása. L. Bull, Hedley: *Anarchical Society: A Study of Order in International Society*. (New York, Columbia University Press, 1995) 2. kiadás, 4. p.
- ⁴⁰ In the Matter of the Arbitration of the Boundary Dispute between the Republics of Costa Rica & Panama Provided by the Convention between Costa Rica and Panama of March 17th 1910. *American Journal of International Law* 8(4)/1914, 913. p.
- ⁴¹ Moore, J.B.: Memorandum on *Uti Possidetis*: Costa Rica–Panama Arbitration 1911. In: *The Collected Works of John Bassett Moore*. (1944) 328. p., idézi Shaw: The Heritage of States... 98. p.
- ⁴² Erről általánosságban L. Muirhead, J.: *Historical Introduction to the Private Law of Rome*. (London, A & C Black Ltd., 1916)

- ⁴³ Jolowicz, H.F. & Nicholas, B.: *i.m.*, 259. p.; L. még Muirhead: *i.m.*, 11. p., 315–339. p.
- ⁴⁴ Goldie, L.F.E.: The Critical Date. *International & Comparative Law Quarterly* 12/1963, 1251. p.
- ⁴⁵ *Frontier Dispute (Burkina Faso v. Republic of Mali)*, ICJ Reports 1986, 554 p., 586. p.
- ⁴⁶ Shaw: The Heritage of States... 106. p.
- ⁴⁷ Ezt a gondolatmenetet a Nemzetközi Bíróság is osztotta a namíbiai maszúb népekkel összefüggésben. L. Castellino, J. – Allen, S.: *i.m.*, 140–148. p.
- ⁴⁸ Ezen ideológiát tükröző nyelvezet jelenik meg az ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) 107. sz. *Az őslakos és törzsi népekről szóló Egyezségokmánya* (1957).
- ⁴⁹ Például 1937-ben Churchill kijelentette: „Nem értek egyet azzal, hogy egy kutyának végső joga lenne a kutyaóra, mégha nagyon hosszú ideje is feküdt benne... Nem ismerem el példának okáért, hogy nagy rosszat tettek volna az amerikai vörös indiánnokkal vagy Ausztrália fekete népével. Nem ismerem el, hogy ezekkel a népekkel rosszat tett volna, hogy egy erősebb faj, egy magasabb szintű faj, hogy úgy mondjam, egy nagyobb evilági bölcsességgel rendelkező faj jött be és vette át helyüket.” Így idézi Arundhati Roy a 'Come September' c., a Lannan Alapítvány által szervezett beszédében. L.: <<http://www.lannan.org>> (letöltve 2009. 08. 28.).
- ⁵⁰ A szabály értelmezéséhez lásd: Castellino – Allen: *i.m.*, 234–236. p.
- ⁵¹ A jóvátétel kérdése még mindig egy érdekes és élénk vitákat gerjesztő kérdés a jogban, ahogy az a durbani rasszizmus elleni világkonferencián is felmerült. Részletek elérhetőek itt <www.wcar.ch> (letöltve 2009. 08. 28.). L. még Bradford, W.: With a Very Great Blame on Our Hearts: Reparations, Reconciliation and an American Indian Plea for Justice. *American Indian Law Review* 27/2002, 1. p.
- ⁵² Az őslakos népek önrendelkezéséről általában L. Maivan-Clech, L.: *At the Edge of the State: Indigenous Peoples and Self-Determination* (Ardsley, NY, Transnational, 2000) és Kingsbury, B.: Self-determination and „Indigenous Peoples.” *Proceedings of the American Society of International Law* 86/1992, 383–394. p.
- ⁵³ L. Binder, G.: The Case for Self-determination. *Stanford Journal of International Law* 29/1993, 223–270. p.; Buchheit, L.C.: *Secession: The Legitimacy of Self-determination*. (New Haven, Yale University Press. 1978); Cassese, A.: *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*. (Cambridge, Cambridge University Press, 1995)
- ⁵⁴ A dokumentumról L. részletesebben: Thornberry: *Indigenous Peoples & Human Rights*. 370–396. p.
- ⁵⁵ Kingsbury, B.: Self-determination and „Indigenous Peoples”. 216. p.
- ⁵⁶ Pritchard, S.: Working Group on Indigenous Populations: Mandate, Standard-Setting and Future Perspectives. In: Pritchard, S. (szerk.): *Indigenous Peoples, the United Nations and Human Rights* (Annandale, Australia: Federation Press, 1998)
- ⁵⁷ L. Thornberry, P.: *Indigenous Peoples and Human Rights*. 419–421. p.
- ⁵⁸ Kingsbury, B.: Self-determination and „indigenous Peoples”. 216. p.
- ⁵⁹ L. például a „népek” fogalmának használatát a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 169. egyezségokmányában és az ehhez kapcsolódó joghézagokat.
- ⁶⁰ L. Brilmayer, L.: Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation. *Yale Journal of International Law* 16/1991, 177–202. p.

- ⁶¹ A területi elvről a nemzetközi jogban részletesen L. Castellino, J. – Allen, S.: *i.m.*
- ⁶² Kingsbury, B.: Self-determination and „Indigenous Peoples”. 217. p. Érdemes tekintetbe venni azt a folyamatot, amellyel az „eritreaiak” és a „kelet-timoriak” önrendelkezésük kivívásával kisebbségből „néppé” váltak. L. Gayim E.: *The Principle of Self-Determination: A Study of its Historical and Contemporary Legal Evolution*. (Oslo, Norwegian Institute of Human Rights, 1990)
- ⁶³ A wilsoni értelmezés a kisebbségekre alkalmazta ezt, hogy népszavazásokon keresztül politikai befolyást szerezzenek. Erről L. még Baker, R.S. – Dobbs, W.E. (szerk.): *The Public Papers of Woodrow Wilson*. (New York, Harper, 1925-1927) L. még Whelan, A.: Wilsonian Self-determination and the Versailles Settlement. *International & Comparative Law Quarterly* 43/1994, 99. p.
- ⁶⁴ Ahogyan ez a Közgyűlés vonatkozó határozataiban is megjelenik, különösen: A gyarmati országok és népek függetlenségének biztosításáról szóló Nyilatkozatban (*Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*) 1960, UN GAOR 1514 (XV); UN GAOR 1541 (XV); és az 1970-es, az államok közötti együttműködés és baráti kapcsolatokat vezérlő nemzetközi jogi alapelvekről szóló nyilatkozatban (*Declaration on the Principles of International Law Governing Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations*) 1970, UN GAOR 2625 (XXV).
- ⁶⁵ L. UN GAOR 1541 (XV). Az önrendelkezésről az ENSZ keretében: Gros-Espiell, H.: *The Right to Self-determination: Implementation of United Nations Resolutions*. (1980) UN Doc. E/CN.4/Sub.2/405/Rev.1; Cristescu, A.: *The Right of Self-determination: Historical and Current Developments on the Basis of United Nations Instruments*. (1981) UN Doc. E/CN.4/Sub.2/Rev.1; és Emerson, R.: *Self-determination Revisited in the Era of Decolonisation*. (Cambridge, MA, Harvard University Press, 1964)
- ⁶⁶ Ámbár a földkérdést nem kapcsolták ehhez. A jog kidolgozásáról L. még bővebben McGoldrick, D.: *The Human Rights Committee*. (Oxford, OUP, 1991); valamint Joseph, S. – Schultz, J. – Castan, M.: *The International Covenant on Civil & Political Rights: Cases, Materials and Commentary*. (Oxford, OUP, 2000)
- ⁶⁷ A dekolonizációt úgy értették, mint az európai dominancia megszüntetését a nem európai népek felett. Mindazonáltal még ez is problémás lehet az őslakos népekkel összefüggésben. Az úgynevezett belga tézisről, a „Belgian Thesis”-ről és ennek kapcsolatáról az őslakos népekkel L. Van Langenhove: *The Question of Aborigines Before the United Nations: The Belgian Thesis*. *Rec. des. Cours* 89/1954, 321.p. L. még UN Doc. A/AC.67/2 3–31. p.
- ⁶⁸ Thornberry: *Indigenous Peoples and Human Rights*. 418 p.
- ⁶⁹ Tanulságos megfigyelni, az ENSZ Óslakos népek jogairól szóló nyilatkozatának egyik tervezete 31. cikkében kimondta: „...az őslakos népeknek, önrendelkezési joguk gyakorlásának speciális formájaként, joguk van autonómiához vagy öngazgatáshoz a saját helyi és belső ügyeikhez kapcsolódó kérdésekben, beleértve a kultúrát, vallást, oktatást, tájékoztatást, médiát, egészségügyet, lakásügyeket, foglalkoztatást, szociális

jólétet, gazdasági tevékenységeket, a föld és az erőforrások kezelését, környezetet és a nem tagok belépését éppúgy, mint ezen autonóm funkciók finanszírozásának módjait és eszközeit.” Kommentárját L. Thornberry, P.: *Indigenous Peoples and Human Rights*. 382–385. p.

⁷⁰ Amíg a Faji Megkülönböztetés Megszüntetéséért Bizottság (CERD) az Őslakos népekről szóló XXIII általános ajánlásának 5. bekezdésében hivatkozik a földjogokra, addig ezt nem kapcsolja össze az önrendelkezéssel. L. CERD, *General Recommendation XXIII*, (1997), 51st session. Valamint a földjogok, önrendelkezés, diszkrimináció-mentesség és e kérdések ütköztetéséről az ausztrál jelentés kapcsán a Bizottság előtt, L. Thornberry, P.: *Indigenous Peoples and Human Rights*. 214–223. p.

⁷¹ L. Thornberry, P.: Self-Determination, Minorities, Human Rights: A Review of International Instruments. *International and Comparative Law Quarterly* 38/1989, 867 p.

⁷² Paragraph 1, HRC General Comment 12 (1984).

⁷³ Paragraph 1, CERD General Recommendation XXI, (1996).

⁷⁴ Koskenniemi: *i.m.*

⁷⁵ Ebben az összefüggésben az autonómia részletes magyarázatára L. Gilbert, G.: *Autonomy and Minority Groups: A Right in International Law?*. *Cornell International Law Journal* 35/2002, 307–354. p.

⁷⁶ Többek között Ausztrália, Kanada, Új-Zéland, Dánia, Guatemala, Mexikó, Fülöp-szigetek azok az államok, amelyek ezt a megközelítést elfogadják. L. Kingsbury, B.: *Self-determination and „Indigenous Peoples”*. 230. p.

⁷⁷ Az amerikai bennszülött szuverenitásról L. Hannum, H.: *Sovereignty and its Relevance to Native Americans in the 21st Century*. *American Indian Law Review* 23/1999, 487–496. p.

⁷⁸ Ennek bemutatása megtalálható Kingsbury, B.: *Self-determination and „Indigenous Peoples”*. 216–234. p.

⁷⁹ Azaz egyenlőtlen szerződések megkötésével, vagy illegitim erő alkalmazásával olyan területeken, amelyek nem voltak *terra nullius*nak tekinthetőek és így nem lehettek foglalás vagy szerzés tárgyai.

⁸⁰ L. Aikio P. – Scheinin M. (eds): *Operationalizing the Right of Indigenous Peoples to Self-Determination*. (Tuku/Åbo, Institute for Human Rights Åbo Akademi University, 2000)

⁸¹ Figyelemre méltó ebben a tekintetben a *Mikmaq Tribal Case*, Comm. No. 78/1980 UN.Doc. Supp.No.40 (A/39/40), p. 200 (1984)

⁸² A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 1. cikke így szól:

„1. Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.

2. Céljai elérése érdekében minden nép – a kölcsönös előnyök elvén alapuló nemzetközi gazdasági együttműködésből és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeinek tiszteletben tartásával – szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival. Semmilyen körülmények között sem fosztható meg valamely nép a létfenntartásához szükséges eszközeitől.

3. Az Egyezségokmányban részes államok, ideértve azokat is, amelyek önkormányzat nélküli, illetőleg gyámsági területek igazgatásáért felelősek, előmozdítják a népek önrendelkezési jogának megvalósítását, s ezt a jogot az Egyesült Nemzetek Alapokmányának rendelkezéseivel összhangban tiszteletben tartják.” (A ford.)

⁸³ Ez igaz az ILO 169. sz. egyezményére is.

⁸⁴ Nunavut kormányának hivatalos honlapját lásd: <www.gov.nu.ca> (letöltve 2009. 08. 28.)

⁸⁵ Az Emberi Jogi Bizottság előtt a kisebbségi jogokat érintő esetek listáját L. <<http://www.minority-rights.org>> (letöltve 2009. 08. 28.)

⁸⁶ A Bizottság hozzáállásáról az önrendelkezés joggal szemben általában L. Thornberry P., *Indigenous Peoples and Human Rights*. 124–129. p.

⁸⁷ A PPJNE 1 cikk 2. bekezdés így fogalmaz: „Céljai elérése érdekében minden nép – a kölcsönös előnyök elvén alapuló nemzetközi gazdasági együttműködésből és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeinek tiszteletben tartásával – szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival. Semmilyen körülmények között sem fosztható meg valamely nép a létfenntartásához szükséges eszközeitől.” Az Emberi Jogi Bizottság ehhez kapcsolódó eseteiről általánosságban L. Scheinin, M.: *Indigenous Peoples’ Rights under the International Covenant on Civil and Political Rights*. In: Castellino, J. – Walsh, N. (szerk.): *International Law & Indigenous Peoples*. 3–16. p.

⁸⁸ A politikai doktrína kivételéről L. bővebben Kretzmer, D.: *The Occupation of Justice* (Albany, NY: State University of New York Press, 2002) 22–25. p.

⁸⁹ *Grand Council of the Mikmaq Tribal Society vs. Canada* (Communication No.205/1986), views adopted 3 December 1991, Report of the Human Rights Committee. GAOR, Forty-Third session, UN Doc. CCPR/C/43/D/205/1986.

⁹⁰ Bár ezeket a PPJNE „kisebbségi cikke” a 27. cikk alapján tárgyalták, az 1. cikk ugyancsak releváns volt az egyezségokmányban, így különösen a 25., 26., és 27. cikkekben védett más jogok értelmezésében is. J.G.A. *Diergaardt et al. vs. Namibia* (Communication No. 760/1997), Views adopted 25 July 2000, Report of the Human Rights Committee, Vol. II, GAOR, Fifty-fifth Session, Suppl. No. 40 (A/55/40), 140–160. p., paragraph 10.3. Részletesebb elemzését L. Scheinin, M.: *The Right to Enjoy a Distinct Culture: Indigenous and Competing Uses of Land*. In: Orlin – Rosas – Scheinin: *The Jurisprudence of Human Rights Law: A Comparative Interpretive Approach*. (Turku, Institute for Human Rights, Lbo Akademi University 2000) 159–222. p.

⁹¹ *Ilmari Länsman et al. vs. Finland* (‘Länsman No. 1’) (Communication 511/1992), Views adopted 26 October 1994, Report of the Human Rights Committee, Vol. II, GAOR, Fiftieth Session, Suppl. No. 40 (A/50/40), 66–76. p.; *Jouni E. Länsman et al. v. Finland* (‘Länsman No. 2’) (Communication No. 671/1995), Views adopted 30 October 1996, Report of the Human Rights Committee, Vol. II, UN doc. A/52/40 (Vol. II), 191–204. p.; and *Anni Äärelä and Jouni Näkkäläjärvi v. Finland* (Communication No. 779/1997), Views adopted 24 October 2001, Report of the Human Rights Committee, Vol. II, UN doc. A/57/40 (Vol. II), 117–130. p.

⁹² Kingsbury, B.: *Self-determination and „Indigenous Peoples”*.

- ⁹³ A csoportos fellépés elemzésére a nemzetközi jogban L. Aceves, W.J.: *Actio Popularis: The Class Action in International Law. University of Chicago Legal Forum* (2003), 353–402. p.
- ⁹⁴ Példának okáért a gyermekek jogainak megsértésével összefüggésben: Graham, L.: *Indigenous Peoples: Reparations and the Indian Child Welfare Act. Legal Studies Forum* 25/2001, 619–640. p. L. még Barkan, E.: *The Guilt of Nations: Restitution and Negotiating Historical Injustices*. (Baltimore, John Hopkins University Press, 2001) Az amerikai bíróságok előtti perelhetőségről L. Park, B.: *Comfort Women During World War II: Are US Courts a Final Resort for Justice? American University International Law Review* 17/2002, 403–458. p.